

seua feina. En un altre cas —com bé explica Jordi Palafox al seu recent llibre *Cuatro vientos en contra de la economía española*— podríem trobar-nos amb dificultats encara més grans que les actuals en un futur immediat.

És per això que podríem dir que el llibre mira al passat i al present, però també pot ajudar a preveure o a configurar (en el millor dels casos) el futur. A saber què podem fer millor i on podem estalviar-nos esforços per a no caure, una vegada més, en el parany i en l'enlluernament de la falsa imatge dels valencians com a campions de no se sap què. Som el que som, i des d'aquesta realitat és des d'on es pot construir el futur. És veritat que tenim les nostres característiques, les nostres oportunitats i les nostres limitacions. Es tracta d'anar millorant en el dia a dia per aconseguir un grau raonable de benestar, cohesió, responsabilitat i autoestima. Aquesta obra pot obrir els ulls a economistes, geògrafs, historiadors o, simplement, a lectors corrents i a ciutadans delerosos de conèixer el país per tal de millorar-lo. Vet ací potser la seua màxima aportació. I en aquest sentit, la Universitat d'Alacant, la Universitat de València i la Institució Alfons el Magnànim (de la Diputació de València), es poden sentir molt satisfetes d'haver col·laborat en la publicació d'una obra que esdevindrà, n'estem segurs, referència obligada per a entendre el País Valencià. ☺

Toni Mollà

LECTURES I MIRADES SOBRE BARCELONA

The Barcelona Reader. Cultural Readings of a city
Enric Bou i Jaume Subirana (eds.)
442 pp., 2017, Liverpool University Press

LA MIRADA DELS CENTAURES

Enric Bou i Jaume Subirana són dos centaures d'acadèmic i assagista. L'un i l'altre tenen currículums dilatats com a docents i investigadors en universitats europees i nord-americanes. Hi han impartit cursos acadèmics i han elaborat «papers» amb la voluntat d'objectivació del coneixement que imposa l'acadèmia. En paral·lel, han publicat diversos assajos humanístics sense defugir-ne la subjectivitat, la fragmentació i l'estratègia de divagació del gènere. Enric Bou és autor, per exemple, de *La invenció de l'espai. Ciutat i viatge* (2013) i de *Desviacions. Proses de viatge* (2013), dos llibres que tenen com a baula de connexió l'exploració del territori (i del desplaçament) i les seues representacions. Per la seua banda, Jaume Subirana ha pu-

blicat, entre molts altres llibres, valuosos dietaris com ara *Cafarnaïm* (2017), un notabilíssim aplec de proses assagístiques.

No és fàcil trobar aquesta espècie de centaures entre universos culturals que sovint es donen l'esquena. Per desgràcia, l'acadèmia, especialment l'europea, ten-deix a l'especialització i la descontextualització consegüent de l'objecte d'estudi. La universitat anglosaxona —i ben especialment l'americana, on han treballat Bou i Subirana— fa anys que busca terrenys pluridisciplinaris d'investigació, obligatò-riament oberts a la innovació permanent. Els anomenats *Cultural Studies*, d'ori-gen britànic i molt assentats als Estats Units, han facilitat l'aparició de terrenys de cruïlla i síntesi alhora que exploren temes tan complexos com ara l'espai territorial i els factors que el condicionen. Bou i Subirana són pioners en l'obertura d'aquests estudis fruit de la hibridació sense prejudicis. Tots dos s'han convertit, de fet, en impulsors d'àrees de coneixement que s'enriqueixen amb enfocaments provinents de la semiòtica o la sociologia del coneixement i de la cultura, entre altres. El llibre que ens presenten és el resultat, en conseqüència, d'una visió panoràmica, entre el rigor acadèmic i l'especulació de l'assagista. Una visió que recupera, si bé ho mirem, la mirada humanística del coneixement.

LES LECTURES CULTURALS DE BARCELONA

Bou i Subirana ens ofereixen un magnífic aplec de proses produïdes en anglès so-bre la ciutat de Barcelona, objecte d'estudi compartit per tots dos des de fa anys i, alhora, ciutat de naixement i referència també compartida. Un llibre d'àmplia obertura de compàs en les contribucions que hi recull. La ciutat és, per definició, una creació complexa i la seua interpretació exigeix, com és natural pensar, la plu-ralitat de les *ways of seeing* de què parlava John Berger. *Barcelones*, en deia Manuel Vázquez Montalban, per a expressar aquesta actitud plurifocal d'observar la realitat i d'encarar-ne l'objecte d'estudi.

Els escrits reunits provenen, obligatòriament, de diferents contextos geogràfics i culturals perquè Barcelona ha esdevingut un nus de lectures encreuades i, en con-seqüència, de mirades autòctones i al·lòctones que es barregen en un flux sovint laberíntic. Ben mirat, una ciutat és una xarxa de vincles —arquitectònics i urbanís-tics, socials, culturals, cinematogràfics o literaris, posem per cas— que la conver-teixen en alguna mena d'imaginari per als seus habitants —i també per als foras-ters— que, alhora, la reinventen d'acord amb la pròpia mirada. «Totes les lectures són lectures errònies», ens va ensenyar Umberto Eco. Per això mateix, cadascú té la pròpia idea de Barcelona. Barcelona és, per a uns, *La ciutat dels prodigis*, d'Eduardo Mendoza, *La vida privada*, de Josep Maria de Sagarra, la *Senyoria*, de Jaume Cabré i

tots els registres de Juan Marsé, amb *El embrujo de Shangai* al capdavant. Com Nova York és, entre moltes altres aproximacions, *La foguera de les vanitats*, de Tom Wolfe, el *Manhattan* de Woddy Allen, *Una història del Bronx*, de Robert de Niro o el *Taxi Driver*, de Martin Scorsese. I París és *Le ventre de Paris*, d'Emile Zola, *Notre-Dame de Paris*, de Victor Hugo o les aventures del comissari Maigret creat per George Simenon. Barcelona és, finalment, una construcció sargida de missatges i significacions culturals provinents també de la literatura i les belles arts, el cinema, el futbol o la gastronomia i l'arquitectura que se superposen i s'entremesclen.

Al pas dels anys, Barcelona ha esdevingut, ens recorden els editors d'aquest llibre, matèria d'investigació i d'ensenyament en congressos, cursos i seminaris pluridisciplinaris. Per això, el llibre de Bou i Subirana contempla Barcelona com una *city of cities* inacabada, com una mena de *work in progress*. *The Barcelona Reader. Cultural readings of a city* és, en conseqüència, una miscel·lània de textos que els editors del volum han catalogat en cinc àrees de coneixement transversals que s'entrecreuen i fan palesos els diferents vectors «identitaris» de la ciutat: *City, history and territory*, *City and society*, *Art, architecture and the city*, *The Olympics Games and the city* i, finalment, *Literature, cinema and the city*.

En primer lloc, hi ha cinc assajos —firmats per Robert Davidson, Ferran Sagarra, Jaume Subirana, Felipe Fernández-Armesto i Colm Tóibín— que analitzen la relació de la població amb el territori i la modificació d'aquest darrer a través del temps, incloses les pràctiques del desenvolupament i la destrucció més o menys creativa dels barris i carrers. Les intervencions urbanístiques a Barcelona dissenyades per Ildelfons Cerdà o Oriol Bohigas, cadascuna al seu nivell, van generar canvis de gran impacte sobre els sistemes cultural i simbòlic de la totalitat de la ciutat. De fet, la restauració o l'enderrocament de barris, illes de cases o edificis tenen conseqüències socials perdurables. Al seu torn, els usos (re)assignats als barris canvien també els vincles comunicatius i emocionals de la vella i també de la nova població, i reconfiguren la mateixa cultura urbana.

El segon bloc —a càrrec de Brad Epps, Alejandro Quiroga, Gary Wray McDonogh i Elisa Martí-López— comparteix la reflexió sobre les identitats més específicament culturals, inclosa la futbolística, i la seua relació dialèctica amb una identitat catalana més general i, en conseqüència, més complexa. Com és sabut, la identitat generada pel FC Barcelona ha assolit, especialment a partir del tardofranquisme, un gran impacte «glocal», ja que el FC Barcelona és la primera entitat civil del país, però també el primer element d'identificació exterior de la ciutat de Barcelona i, ben sovint, de Catalunya. També el primer factor «identitari» de la llengua catalana fora dels Països Catalans, si bé ho mirem. La coincidència dels èxits

esportius de Josep Guardiola i la generació de Xavi, Iniesta i Messi va crear un cercle virtuós entre l'excel·lència futbolística i la llengua, que es realimentaven entre els rectangles de joc i totes les sales de premsa del planeta futbol. Aquest segon apartat del llibre es completa amb la reflexió sobre altres espais identitaris com ara els cementeris o el Liceu que responen a lògiques distintes i ben suggeridores per a l'investigador social. Els cementeris aporten significat com a *lieus de mémoire* de la col·lectivitat. El Liceu, per la seua banda, identifica i reuneix les *good families* de la ciutat en actes i rituals de classe que marquen una certa «distinció», per dir-ho amb el concepte de Pierre Bourdieu.

En tercer apartat —a càrrec de Jordi Falgàs, Marià Marín i Jordana Mendelson— centra l'interès en l'art i la representació de Barcelona que en resulta de les seues manifestacions. En l'art de Gaudí i Picasso, en primer lloc, però també altres artistes que han generat una certa idea de la ciutat en els respectius camps d'activitat. Els modernistes, al capdavant, ja que la seua tasca va deixar un gran substrat en la configuració de la imatge de Barcelona en un moment històric, per cert, en què les relacions entre Barcelona i París —la capital cultural de l'època— van ser determinants per als «temps moderns».

Per la seua banda, Donald McNeill i Joan Ramon Resina paren atenció a l'impacte dels Jocs Olímpics del 92 i el Fòrum de les Cultures posterior, potser els dos esdeveniments de més impacte global sobre la ciutat de Barcelona: des de l'ordenació territorial i urbanística fins a la creació d'una cultura urbana considerada moderna. En aquests grans esdeveniments connexos, s'assenta, al nostre entendre, la Barcelona actual. Aquella aposta de transformació de la ciutat preolímpica és l'origen de Barcelona com a destinació turística de masses, dins de la xarxa de les *global cities* del món interconnectades per l'aviació, els satèl·lits geoestacionaris i la tecnologia digital que trenca els vells conceptes de temps i espai. Una de les novetats d'aquest model postolímpic és que la ciutat ha adquirit dinàmiques cosmopolites que superen lògiques diguem-ne tradicionals. El turisme massiu n'ha estat una de les conseqüències més visibles, amb totes les externalitats negatives —per dir-ho com els economistes— que comporta. Al marge de la consideració com a pràctica sociocultural, el turisme és una activitat econòmica de gran impacte sobre tota l'estructura productiva i el model social i cultural en què es produeix.

El darrer apartat del llibre —a càrrec de Josep-Miquel Sobrer, Stewart King i Benjamin Fraser— aplega textos d'un gran atractiu assagístic i literari que posen l'interès precisament en les representacions literàries i cinematogràfiques de la ciutat. En el llibre *La invenció de l'espai*, Enric Bou ja havia estudiat la ciutat i les seues representacions a través dels textos d'autores i autors com Mercè Rodoreda, Llorenç

Villalonga o Eduardo Mendoza, entre d'altres. La literatura i el cinema, almenys per a unes certes generacions, han estat factors determinants per a la recreació dels nostres imaginaris urbans. Cadascun de nosaltres té, de fet, una Barcelona al cap, mediatitzada, com és natural pensar, per les pràctiques literàries i audiovisuals que ens oferien la indústria cultural de la qual érem clients. Al capdavall, Barcelona, com qualsevol ciutat, és un llibre, una pel·lícula, un edifici, una cantonada o l'estadi de futbol on vam deixar fixats bocins de la nostra biografia, ara convertida en memòria. Barcelona és, finalment, una baula, un *link* de connexions, un *shopping center* i un lloc de memòria, tot alhora.

Bou i Subirana, amb l'ajuda d'una vintena d'acadèmics i d'assagistes de primer nivell, han convertit Barcelona en un camp d'estudi d'interès creixent. La complexitat de la ciutat exigia, com diem, coneixements múltiples. La mirada que ens presenten els investigadors-assagistes és fruit d'un marc interpretatiu que els autors perfilen en la mesura que el practiquen. ◀

Carles Cabrera

PRAT DE LA RIBA ENTRE LA MANCOMUNITAT I EL PROCÉS

A la recerca de Prat de la Riba

Joan Esculies

224 pp., 2017, Barcelona, Editorial Pòrtic

Sempre el sol anomenar pel nom de fonts, Enric, en comptes de pel cognom, Prat de la Riba, o senzillament Prat, la qual cosa li concedeix un to més familiarment novel·lesc, com de protagonista d'una novel·la. A més, l'acció s'enceta *in extrema res*, al poble natal d'Enric Prat de la Riba (Castellterçol, 29 de novembre del 1870 – 1 d'agost del 1917) i a la mateixa casa on el president havia badat els ulls al món, en el llit ara de mort. Finia a quaranta-set anys, quan era encara massa jove.

Els darrers moments de vida els retrata força bé. Hi són presents el doctor Agustí Pi i Sunyer, Francesc Cambó, Josep Puig i Cadafalch, que el substituirà al capdavant de la Mancomunitat (tots dos sortiren plorosos de l'habitació en certificar-ne el metge la defunció), la resta de dirigents de llur partit conservador, la Lliga Regionalista, el fotògraf del diari del qual Prat mateix havia comprat la capçalera i n'havia esdevingut el director, *La Veu de Catalunya*, així com els dels rotatius *La Publicidad* i *La Vanguardia*. Gràcies als avenços produïts sobretot al llarg del segle XIX, vehicles